

Kőszegi Lapok

2000.

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

1. szám

A KŐSZEGI TAKARÉKPÉNZTÁR ÉS A SAJTÓ 1845-BEN

A Kőszegi Takarékpénztár Egyesület, a város legsikeresebben működő intézete volt. A Vas megyében elsőként létrehozott pénztintézet a 19. században, a kezdeti szerényebb ügyvitel után, jelentős hasznot hozott a részvényeseknek. 1895-ben például a részvények kibocsátási árfolyama háromszorosa volt névértéknek.¹ Az egyesületet 1844 tavaszán Ertl János, Sopronból Kőszegre származott ügyvéd, akkoriban éppen városbíró felvetésére megindult sikeres részvényjegyzési akció nyomán, augusztus 15-én 30.000 forint alaptőkével alapították²

Egy kölcsönökkel és betétekkel foglalkozó intézmény egyik alapja a bizalom és a jó hír. Főleg így van ez, ha egy alig néhány hónapja működő cégről van szó, amely az első, legfontosabb lépéseket teszi. Ezt az erkölcsi tőkét látták veszélyeztetve a takarékpénztár igazgatóságának tagjai, amikor kezükbe került az **Életképek** című folyóirat 1845.

április 12-én megjelent száma és abban az alábbi, városukat és társaságukat érintő, úti levél műfajú tudósítást olvashatták.

„Mintegy aranyba foglalt kövecske lapul a' völgy lábaihoz e' város, míg másik felől az ismeretes Gyöngös-folyam csendes morajjal nyalja oldalát. Sok házain még gót ízlésnyomai láthatók, melyek, midőn nevezetességeit keresők, némán a' múlt időkre utaltak bennünket. A' város lakói sokat tartanak a' történelmi nevezetességre, de a magyar nemzetiséget társaséletükben honosítani

nem igen igyekeznek. Bizonyos quasi haut volées nőcske éppen ez alkalomkor szavalt egy társaskörben német nyelven egy illy című satyrat a' magyar ifjak ellen "Pali in Pesth". Sajnos, sajnos, kivált olyantól, ki igenis magyar Miskák között növelkedett. A' védegyelet is csak amúgy im-mel ám-mal pártoltatik: tagjai még eddig százra sem mennek. Mint mondják van alakulásban egy gyáralapító egylet; de jövődje felől kevés remény táplál bennünk, miután az eszme lánczolatát többnyire igen ismert zsidó kezek fűzik. A' takarékpénztár körüli

hatalmat – mint mondják – szinte zsidó kezek monopolizálják, 's azért – fennmaradása remélhető is – nem fogja oly nagy mértékben árasztani jótékony hatását. Nem vagyunk elleni az emancipationak; de fáj tudnunk, hogy vannak emberek, kiknél árucikk az igazság és becsület. Ha e' hatalmas nyavalán segítené az emancipatio, az emberiség egyik

A Kőszegi Takarékpénztár első részvénye

szentségének, az erkölcsi életnek, támaszául 's megmentőjéül tekintendő. A' társalgási szellem sem igen örvendeztetett meg. Magyar egyszerűség 's nyíltság helyett sok helyen hideg udvariassággal kelle találkoznom. – Az olvasóegyleten kívül, mellynek elég tagjai vannak, méltó megemléstésre Völfl pomológiaja.

Nyugotról gyönyörű hegyek emelkednek fel mellyek felől sok megemléstésre méltót hallottam; de azok közül elég legyen kiemelni az „Öregházat” mellynek romjai legmagasb hegycsúcson hevernek 's számtalan népmondának szolgálnak alapul – 's a' „Hermánkut”-at, hol az árulás gyanujába esett Hermán tanácsos az ostrom végeztével megnyuzatott. A' mellyel e' nem legmulatságosb műtete végbevitett, – mint hallom, – maiglan látható a' városházánál, 's a' kut melly már akkor léte-

¹ Söptei Imre: A „Magyarhon ezredéves fennállásának megünneplése” Kőszegen. Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények 1996. 2. sz. 58-59. p.

² Kőszegi József: A Kőszegi Takarékpénztár száz éve 1844-1944. Kőszeg, 1944. 6-7. p.

zet, még mindig szolgál friss vízzel az utasoknak; de csak, kik nem félnek a' torokfájástól, mert cseppjei met-sző hidegek."³

Nem éppen hízelgő véleményt adott a városról az a lap, amelyet a városias polgári-kispolgári életformát népszerűsítőként tartanak számon⁴.

A vitathatatlan természeti, épített és történelmi értéket elismerte az újságíró, de Kőszeg magyarságát két szempontból is megkérdőjelezte. A város német lakosságának magyarellenességét külön is kiemelte, a helyi gazdaságról pedig, burkoltan ugyan, de azt állította, hogy szinte teljesen zsidó kezekben van. Ennek bizonyítására az éppen alakulóban levő Posztógyár Egyesületet, valamint a már működő takarékpénztárt említette meg.

Nosza több sem kellett a takarékpénztár választmányának azon melegeben választ írtak az általuk rágalmaknak minősített megtámadatásra. Ezt azzal küldték el a szerkesztőségnek, hogy amennyiben nem közölnék, kénytelenek lesznek más hírlapokhoz fordulni.

„Pulasa referv, mint mondják, mint hallók. Ezek a fentebbi Sátoros Pál név alatt közölt úti naplónak stereotip, csak nem minden szövegében olvasható kifejezései, melyek tanuságot tesznek arról, hogy Sátoros Pál is csak azon utazók számát szaporítja, kik magokat azon városoknak mellyekbe ebédeltek, vagy lovakat váltattak, minden viszonyaikba beavatottaknak képzelik. Ez felette nevetséges, de nem ártalmas, nem vétkes önámítás mind addig még Hermann kúti vagy Öregházi népmondák forognak szóba, de midőn a közlő illyes mende mondakat egy oly intézetre nézve, melynek jótékony hatását hitele feltételezi, minden szigorúbb vizsgálat nélkül könnyelműleg valódinak elfogad, azokat terjeszti, ez által az intézet, és az azt igazgató férfiakat, bár mely hitűek is legyenek, a' közvélemény előtt lealacsonítja, önámítása rágalmat szül, mely annál undokabb miután vallásbeli türelmetlenségen alapszik.

Ezen takarékpénztári társaságnak 300 részvényei mai napon 121 tagok bírják, választmánya pedig, mely a pénztárt ellenőrködi, és a társaság ügyeit igazgatja, a' két igazgatón kívül még 24 tagból áll, ezen utóbbiak között három zsidó vagyon ugyan de az egész társaságban lévő 25 izraéliták 78 részvényt bírnak, 's így világos, hogy akár a' részvényeseknek, akár az általok bírt részvényeknek száma tekintessék, a' zsidóknak ezen intézet kezelésében kevesebb befolyásuk vagyon mintsem a' szám arányt tekintve követelhetnének.

Hogy pedig ezen három izraéliták a többi választmányi tagok felett felsőbbiséget gyakorolnának azt valamint egyrésztől ön magok sem akarnák, úgy másrésztől a' többi külömbféle érdekű, és polgári állású választmányi tagok sem fognak tűrni.

Tekintve végre ezen takarékpénztárból adott költsönöket ezen három zsidó választmányi tagok kölcsönt soha sem magok, sem mások számára nem szorgoltak, sőt egy két esetbe, midőn t.i. nagyobb összegek rövid idő után visszafizetésre kérettek a' takarékpénztárba, kettő közülük csak nagy nehezen vétethetett rá, hogy miután ezen városba kizárólag ők vinné-

nek nagyobb szerű kereskedést, s így nagyobb összegekről szöllő rövid lejáratú váltóik csak nékiek volnának, ilyen alapszabályilag három aláírások által biztosított váltókat a' takarékpénztárnak forgatmány által adjanak, úgy hogy ezen esetekbe is inkább ők segítettek, mintsem mintsem segedelmet nyertek.

Világos tehát ezekből, hogy fennirt útinaplónak azon része, mellyekben ezen takarékpénztár zsidó kezek által monopolizálatnak állítatik, alaptalan rágalom és ennek folytán az alólírott választmány annak íróját ezenel a hon színe előtt mindaddig rágalmozónak kijelentvén, míglen saját neve alatt fellépvén képes leend bemutatni, hogy ezen választmány melly a kőszegi takarékpénztárt ellenőrködi és igazgatja, bármely végzésében bárkinek kedvéért az alapszabályok által határozott ösvényről eltért, vagy pedig, hogy egyes bár mely vallású választmányi tagok a többiek felett felsőbbiséget gyakorolván magoknak vagy másoknak a választmány tudta s' megegyezése nélkül alapszabály elleni kölcsönöket vettek vagy adattak.

A' mi azon bús jóslatú jövendőt illeti, mellyel a' közlő ezen takarékpénztárt fenyegeti, sokkal jobban bízik az alólírott választmány a' közbizodalomba, mely ezen intézetet a közel 100.000 pftra terjedő betételek bizonyítása szerint – rövid alig 8 hónapi fennállásától fogva felkarolta, mintsem hogy sátor alatt firkáló nomádok jóslatai által által kitűzött ösvényéről letántoríthatnak.

Kőszegen April 25^{én} 1845

a' kőszegi takarékpénztár választmánya nevében"⁵

A kőszegiek levelét pontosítanunk kell, mert a későbbi kutatások szerint nem 128 részvényese volt az egyesületnek, hanem 130, a zsidó részvényesek kezében pedig – névsor pontos összeállítását megnehezíti, hogy csak a nevek alapján nem lehet eldönteni származásukat – legalább száz részvény lehetett. Nem beszélve arról a 20 kötvényről, amelyeket egy külön erre a célra alapított egyesülés (Günsr Action Verein) vásárolt meg, amelynek szintén lehettek izraelita tagjai. Ugyanakkor az előbb említett okok miatt a választmányból sem tudjuk kiválasztani egyértelműen azokat a tagokat, akik az említett vallást követték.

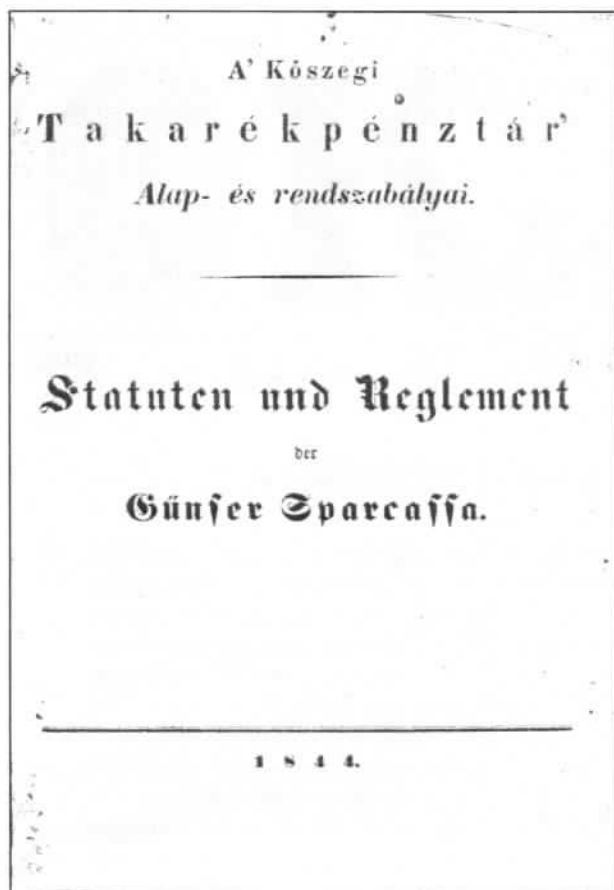
Az 5969 lakosú városban ekkoriban, a helyi összeírások szerint, 11 zsidó család mintegy 50-60 tagja élt (1843). Közülük a legjelentősebb a már 1700-as évek vége óta itt élő Schey család, amelynek hét tagja jegyzett összesen 53 részvényt, Schey József pedig egyike volt az igazgató-választmány tagjainak. Az 1846. évtől az alelnöki székbe emelt és ott egészen 1868-ig maradó, majd 1870 és 1874 között az elnöki posztot viselő Schey Fülöp a legtöbbet tette az első évtizedekben a pénztáratért.⁶ Jelentős üzletfeleket szerezve magas állású és befolyásos ismeretségi köréből.⁷

⁵ Vas Megyei Levéltár Kőszegi Fiókleveletára Kőszegi Takarékpénztár iratai. Ügyviteli iratok. (továbbiakban: VaML KFL Tkp. ir.) 1848. ápr. 25. (fogalmazvány).

⁶ Harsányi László: A kőszegi zsidók. Bp. 1974. 89., 110. és 110-123. p. A helyi lakosok és a zsidó népesség számára ld. még: Thirring Gusztáv: Kőszeg népességének fejlődése és összetétele. In: Magyar Statisztikai Szemle ??? 1932. 2. sz. 81-104. p. 91. p. Meg kell jegyeznünk, hogy 1843-ban Thirring 190 zsidót említ, ami azonban

³ Életképek 1845. április 12. 15. sz. 477-478. p.

⁴ Kókay György-Buzinkay Géza-Murányi Gábor: A magyar sajtó története. Bp. 1994. 78-79. p.

A Takarékpénztár alapszabálya (1844)

A válasz tehát kikérte magának a megalapozatlan és kicsit rosszindulatú megjegyzéseket. Valóban nem sok jót mondott a szerző városról, de nem kellett különösebben szégyenkezniük a helybelieknek, mert a szintén német többségű Sopron, de még Szombathely városa is megkapta magáét, a hallomás útján szerzett információk alapján. A választmány írásában ügyesen éppen a bizalom fontosságát emelte ki, kicsit szembe is állítva az újságíró pontatlansággal, hiteltelenséggel elért, megbízhatatlanságával.

A furcsa – sajnos azóta sem egyedülálló – újságírói stílusnak megfelelően a szerző nem beszélt, bár szólhattott volna a jól működő Betegház Egyesületről, Hangász Egyletről, de az éppen nem régen (1843) átadott Nem-

zeti Tanodáról, a nagy hagyományú gimnáziumról és egyéb, a környéken egyedülálló intézményekről.

A rosszindulatú és megbízhatatlan írásnak így azt az adatát sem tekinthetjük hitelesnek, amely a helyi Védegylet mintegy száz tagjáról szól. Pedig ez fontos kiegészítés lehetne a mozgalom kőszegi történetéhez, ugyanis korábban azt feltételezték, hogy egyáltalán nem működött itt a nagy reményekkel útjára indított mozgalom.⁸

Sátoros Pálnak, a cikk írójának egyben igazga lett. A szervezés alatt álló posztógyár nem volt hosszú életű, ehhez azonban semmi köze nem volt az általa említett lehetséges okoknak.⁹ A takarékpénztár azonban hosszú életű lett, több politikai és még több gazdasági válságot is túlélt. Nem kis mértékben talán éppen a korai időszakban a hosszú távú működést megalapozó gazdasági szakembereknek.

Függelék

A Kőszegi Takarékpénztár Egyesület igazgatósági tagjai 1844-1845-ben: Ertl János elnök, Pados N. János alelnök, Binder János, Bless Mihály dr., Czeke József, Czeke Mihály, Eitner Ferdinánd, Freyler Sámuel, Hutter Sámuel, Kiss Sándor, Kurz András, Lenauer Pál, Markbreiter Fülöp dr., Mecsery Dániel, Polster András, Puskarits István, Raab István, Reichard Adolf, Ringhofer Pál, Schey József, Schlamatinger András, Takáts Sándor, Unger József, Zins Lajos.¹⁰

Söptei Imre

⁸ Molnár László: Wanke Ferenc kőszegi köedénygyára. Vasi Szemle (továbbiakban VSz). 1967. 401-414. p. A 405-407. oldalak védegyletről szóló fejezetet pontosítja: Molnár András: Kőszeg és a „Védegylet”. VSz. 1989. 95-100. p.

⁹ A megszűnés okairól, a korábbi feltételezésekkel szemben pontos és megalapozott információkat ad: Dominkovits Péter: A kőszegi posztógyár a reformkorban. In: Kőszeg 2000. Egy szabad királyi város jubileumára. Szerk. Bariska István, Söptei Imre. Kőszeg, 2000. 157-180. p.

¹⁰ Kőszegi J. i. m. 36-39. p.

nehezen elképzelhető. Összehasonlítva az előző év adatával (65 fő) kisebb népvándorlásra kellene gondolnunk, ha nem éppen ebben az évben változtak valamiképpen az összehírás szempontjai.

⁷ Ezekre nézve lásd Schey Fülöp leveleit: VaML KFL Tkp. ir. 1844 és 1865 közötti évek.

A lap megjelentetését támogatta:

**KŐSZEG VÁROS POLGÁRMESTERI HIVATALA
ANTIKVÁRIUM KŐSZEG (Városkapu u. 4.)**

ISSN 1586-1023

Kiadó és szerkesztő:
Söptei Imre

Címlap és nyomdai előkészítés:
Németh József